

Covid-19 hastalığı tanısı alan hastalarda belirsizliğe tahammülsüzlük ve ölüm kaygısı

Meltem TURHAN^a, Nur ELÇİN BOYACIOĞLU^b

ÖZET

Amaç: Covid-19 hastalığının hızla yayılması, yüksek ölüm oranı ile seyretmesi, etkin tedavisinin olmaması ve bilgi eksikliği, insanlarda belirsizlik duygusunun artmasına ve ölüm korkusuna sebep olmuştur. Bu çalışmanın amacı Covid-19 tanısı olan hastalarda belirsizliğe tahammülsüzlük ve ölüm kaygısı düzeylerini değerlendirmek ve bu değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemektir. **Yöntem:** Temmuz- Ağustos 2021 tarihleri aralığında İstanbul’da bir hastanede Covid-19 tanısıyla izolasyon servislerinde yatmakta olan 120 hasta ile gerçekleştirilen bu araştırma tanımlayıcı- ilişki arayıcı desenedir. Veriler hastaların Sosyo-demografik ve Covid-19 sürecine ilişkin form, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği ve Thorson Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği ile toplanmıştır. **Bulgular:** Katılımcıların Ölüm Kaygısı puan ortalamasının 69.97±15.03, Belirsizliğe Tahammülsüzlük toplam puan ortalamasının 41.95±7.19 olduğu belirlenmiştir. Belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ile ölüm kaygısı arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki saptanmıştır. Bununla birlikte, katılımcıların medeni durumu, eğitim durumu ve günlük uyku saatine göre belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin farklılık gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca, sigara kullanımına göre ölüm kaygısı düzeylerinin farklılaşmakta olduğu bulunmuştur. **Sonuç:** Covid-19 tanılı hastalarda belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi arttıkça ölüm kaygısı da artmaktadır. Bu doğrultuda; Covid-19 nedeniyle hastanede yatan hastaların hastalık ve tedavi süreci ile ilgili daha sık ve güncel bilgilerle bilgilendirilmesi ve ölüm kaygısı yönünden değerlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anksiyete, belirsizlik, Covid-19

Intolerance of uncertainty and death anxiety in patients diagnosed with Covid-19

ABSTRACT

Objective: The rapid spread of the Covid-19 disease, its high death rate, lack of effective treatment and lack of information have led to an increase in the sense of uncertainty and fear of death in people. The aim of this study is to evaluate the levels of intolerance to uncertainty and death anxiety with the diagnosis of Covid-19 and to determine the relationship between these variables. **Method:** This research, which was carried out with 120 patients hospitalized in isolation wards with the diagnosis of Covid-19 in a hospital in Istanbul between July and August 2021, has a descriptive-correlational design. Data were collected with the Sociodemographic and Covid-19 process form of the patients, the Intolerance of Uncertainty Scale and the Thorson Powell Death Anxiety Scale. **Results:** It was determined that the mean score of Death Anxiety of the participants was 69.97±15.03, and the mean score of Intolerance of Uncertainty was 41.95±7.19. A positive and significant relationship was found between the level of intolerance to uncertainty and death anxiety. However, it was determined that the level of intolerance to uncertainty differed according to the marital status, education level and daily sleep time of the participants. In addition, death anxiety levels were found to differ according to smoking. **Conclusion:** As the level of intolerance to uncertainty increases in patients with a diagnosis of Covid-19, death anxiety also increases. In this direction; It is recommended that patients hospitalized due to Covid-19 be informed with more frequent and up-to-date information about the disease and treatment process and evaluated in terms of death anxiety.

Keywords: Anxiety, uncertainty, Covid-19

Geliş Tarihi:18.08.2022

Kabul Tarihi: 20.10.2022

^aBeykent Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, İstanbul, Türkiye, e-posta: meltemturhan17@gmail.com ORCID: 0000-0001-5523-0477

^bİstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Gerontoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye e-posta: nur.boyacioglu@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0001-8138-7347

Sorumlu Yazar/Correspondence: Nur Elçin Boyacıoğlu e-posta: nurelcin.boyacioglu@iuc.edu.tr

Çalışma, Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

Atıf: Turhan M, Boyacıoğlu N. E. Covid-19 hastalığı tanısı alan hastalarda belirsizliğe tahammülsüzlük ve ölüm kaygısı. *Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi*. 2022;4(3):272-278.

Citation: Turhan M, Boyacıoğlu N. E. Intolerance of uncertainty and death anxiety in patients diagnosed with Covid-19. *Journal of Health and Life Science*. 2022;4(3):272-278.

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 2019 yılının aralık ayında ilk olarak Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan SARS-CoV-2 virüsünü Coronavirüs Hastalığı (Covid-19) olarak nitelendirmiştir. Hızla yayılarak çok sayıda insanın ölümüne neden olan Covid-19 hastalığı 11 Mart 2020 tarihinde pandemi olarak ilan edilmiştir.¹

Covid-19 hastalığının bulaşma hızı ve ölüm oranlarının yüksek olması, bilinen bir tedavi yönteminin olmaması, hastalığın bulaş süresi içerisinde asemptomatik seyredebilmesi koruma tedbirlerinin de artmasına sebep olmuştur. Karantina, sosyal mesafe, eğitime ara verilmesi, ulusal sınırların kapanması ve sokağa çıkma yasakları tüm toplumlarda günlük rutin yaşamın devam etmesine engel olmuştur.² Ulusal sınırların kapanması, ticaretin yavaşlamasına ve karantina uygulamaları iş yerlerinin kapanmasına neden olmuştur. Tüm bu sebeplerle bireylerde ekonomik zorlanmalar ve ruh sağlığı sorunları görülmeye başlanmıştır.³

Covid-19 hastalığının hızla yayılması sebebiyle tedavi ve bakım ihtiyacı olan hasta sayısı kısa sürede artmıştır. Ortaya çıkış nedeninin tam olarak bilinmemesi, etkin tedavisinin olmaması ve bilgi eksikliği, insanlarda belirsizlik duygusunun artmasına neden olmaktadır.⁴ Covid-19 hastalarındaki kaygının, büyük ölçüde virüsün bilinmeyen doğası ve belirsizliklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Yetersiz bilimsel bilgi, yeni klinik semptomların ortaya çıkması ve hastalıkla ilgili önceki bilgilerin çelişkili olması bireylerin yaşadığı kaygıyı şiddetlendirmektedir.⁵

Belirsizlik bireylerin yaşamları süresince karşılaşmaya devam ettiği kavramlardan biri olup, geleceğe yönelik beklentilerin kesinlik içermemesi durumu olarak tanımlanmaktadır.⁶ Belirsizliğe tahammülsüzlük ise bilinmeyen ve öngörülemeyen durumlara karşı duygusal, bilişsel veya davranışsal olarak olumsuz reaksiyon göstermek şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi yüksek olan bireylerin stres ve kaygı yaşamaya daha yatkın olduğu da bildirilmiştir.⁷ Belirsizlik bireyleri olumsuz etkileyen ve güvensizlik oluşturan bir durumdur.⁸ Belirsizliğe tahammülsüzlük, bireylerin yanlış değerlendirme yapmasına, hatalı kararlar vermesine ve yaşanan durumu tehdit olarak algılaması neden olabilmektedir.⁹

Ölüm insanlar için doğal ve evrensel bir durum olmakla birlikte endişelendiricidir.¹⁰ Ölüm kaygısı, insanların bu dünyadaki varlıklarının sona ermesi karşısında hissettikleri korku olarak tanımlanmıştır.¹¹ İnsanların ölüm algıları, çevrelerinde gördükleri ölüm olaylarına, yaşadıkları çağın özelliklerine, inandıkları dini ve kültürel değerlere bağlı olarak geliştirdikleri kişisel deneyimlere göre şekillenmektedir.^{12,13} Ölüm

kaygısı çok faktörlü bir olgudur. Hastaneye yatış, tedavi ve hastalık prognozu hakkında yetersiz bilgi, ziyaretçi ve refakatçi sınırlamaları, sağlık çalışanlarının (özellikle hemşirelerin) iletişim becerileri, hastalık ve tedavi rejimi hakkında yetersiz eğitim ve bilgi vermeme ölüm kaygısına katkıda bulunan faktörlerdir.¹⁴

Bu çalışmanın amacı Covid-19 tanısı konmuş hastalarda belirsizliğe tahammülsüzlük ve ölüm kaygısı düzeylerinin belirlenmesi ve bu iki değişken arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

YÖNTEM

Araştırmanın tipi

Bu çalışma tanımlayıcı ve ilişki arayıcı araştırma deseninde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma süreci ve örneklem

Araştırmanın evrenini, İstanbul'da yer alan bir devlet hastanesinin izolasyon servislerinde Covid-19 tanısı ile yatan hastalar oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil edilecek örneklem sayısı evreni bilinen örneklem hesabı yöntemi ile belirlenmiştir. Bir yılda hastanenin izolasyon servislerinde yatan hasta sayısı 717'dir. Bu bağlamda %95 güvenilirlikle örneklem 120 kişiden oluşması gerektiği hesaplanmıştır. Araştırmanın örneklemi Covid-19 nedeniyle yatışı yapılan 120 hasta oluşturmuş olup, veriler Temmuz- Ağustos 2021 tarihleri aralığında toplanmıştır.

Araştırmaya dahil edilme kriterleri;

- Covid-19 tanısı almak
- Yataklı servislerde tedavi almak,
- Soruları anlayabilecek ve cevaplayabilecek düzeyde olmaktır.

Veri toplama araçları

Araştırmadan elde edilen veriler; katılımcıların sosyodemografik ve hastalıkla ilgili özelliklerine ilişkin form, Thorson Powell Ölüm Kaygısı ölçeği ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği ile toplanmıştır. Veriler yüz yüze ve hastalarla bir kez görüşülerek yaklaşık 15-20 dakikalık bir sürede toplanmıştır.

Katılımcıların sosyodemografik ve hastalıkla ilgili özelliklerine ilişkin form: Hastaların yaş, cinsiyet, medeni durum gibi sosyo-demografik özellikleri ve hastalık özellikleri ile ilgili bilgiler bu form 10 maddeden oluşmaktadır.

Thorson Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği (TPÖKÖ): Thorson ve Powell tarafından geliştirilen¹⁵ ölçeğin Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması Karaca ve Yıldız tarafından¹⁶ yapılmıştır. Ölçek 25 maddeden oluşmakta ve 5'li likert tiptedir. Ölçekten

alınabilecek toplam puan 0 ile 100 aralığında olup alınan puan yükseldikçe ölüm kaygısının da yükseldiğini göstermektedir. Ölçeğin orijinalinde Cronbach's alfa katsayısı 0.84 iken, mevcut çalışmada bu katsayı 0.93 olarak bulunmuştur.

Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ): Carleton ve ark.¹⁷ tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Sarıçam ve ark.⁶ tarafından yapılmıştır. Ölçek 12 maddeden oluşmakta ve beşli likert formdadır. BTÖ'nün İleriye Yönelik Kaygı (İYK) ve Engelleyici Kaygı (EK) olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 12 ile 60 aralığındadır. Ölçekten alınan puanların yüksek olması yüksek düzeyde belirsizliğe tahammülsüzlüğü göstermektedir. Ölçeğin orijinalinde ve mevcut çalışmada BTÖ'nün Cronbach's alfa değeri sırasıyla 0.74 ve 0.80, İYK alt boyutunun 0.75 ve 0.50 ve EK alt boyutunun ise 0.71 ve 0.77 olarak bulunmuştur.

Verilerin analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde SPSS 26.0 (Statistical Package for The Social Science) paket programı kullanılmıştır. Demografik verilerin sunumu sayı (n) ve yüzde (%) ile yapılmıştır. Kolmogorov-Simimova testine göre veriler normal dağılıma uymadığından ($p < 0.05$) analizlerde parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Bu doğrultuda analizlerde Mann Whitney U analizi ve Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Ölçekler arasındaki ilişkinin analizinde Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Ayrıca, katılımcıların demografik özellikleri ile belirsizliğe tahammülsüzlük ve alt ölçeklerinin ölüm kaygısı üzerinde etkisini incelemek amacıyla lineer regresyon analizi uygulanmıştır. Araştırma boyunca anlamlılık düzeyi %5 olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın etik yönü

Araştırmanın yapılabilmesi için İstanbul Okan Üniversitesi Etik Kurulu'ndan (Tarih 23.06.2021 No:139), Covid-19 çalışmaları için sağlık bakanlığından (No: T06-15-36) ve çalışmanın yapılacağı kurumdaki kurum izni (No: E-97010115-604.01.01) alınmıştır. Katılımcılara anket formları uygulanmadan önce Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu ile sözlü ve yazılı onamları alınmıştır. Araştırmanın yürütüldüğü kliniğin sağlık çalışanları araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve destekleri alınmıştır. Çalışmada kullanılan standart ölçeklerin kullanımı için yazarlardan izin alınmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların sosyo-demografik ve Covid-19 süreci ile ilgili özelliklerinin dağılımı Tablo 1'de verilmiştir. Katılımcıların %54.2'sinin kadın; %33.3'ünün 46-60 yaş arası; %28.3'ünün serbest meslek sahibi,

%59.2'sinin evli; %34.2'sinin üniversite düzeyinde eğitimi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik ve Covid-19 süreci ile ilgili özellikleri

Özellikler		Sayı	%
Cinsiyet	Kadın	65	54.2
	Erkek	55	45.8
Yaş	30 yaş ve altı	36	30.0
	31- 45 arası	21	17.5
	46 -60 arası	40	33.3
	61 yaş ve üstü	23	19.2
Meslek	Ev Hanımı	29	24.2
	Sağlık Çalışanı	29	24.2
	Serbest meslek	34	28.3
	Emekli	9	7.5
	Kamu Çalışanı	19	15.8
Medeni durum	Evli	71	59.2
	Bekar	49	40.8
Eğitim durumu	Okuryazar değil	4	3.3
	İlkokul	28	23.3
	Ortaokul	10	8.3
	Lise	31	25.8
	Üniversite	41	34.2
	Lisansüstü	6	5.0
Sigara kullanımı	Evet	62	51.7
	Hayır	58	48.3
Alkol kullanımı	Evet	37	30.8
	Hayır	83	69.2
Hastaneye yatış öyküsü	Nefes Darlığı	25	20.8
	Öksürük	14	11.7
	Ateş	41	34.2
	Bulantı	11	9.2
	İştahsızlık	17	14.2
	İştahsızlık ve Ateş	12	10.0
Günlük uyku saati	6 saat ve daha az	63	52.5
	7 saat ve üstü	57	47.5

Katılımcılar tarafından %51.7'sinin sigara ve %30.8'inin alkol kullandığı belirtilmiştir. Katılımcıların %34.2'sinin ateş şikayeti ile hastaneye yatmış olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %52.5'i günlük altı saat ve daha az uyuduğunu belirtmiştir (Tablo 1).

Ölüm kaygısı ölçeği ve belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeği ve alt boyutlarının puan ortalamaları Tablo 2'de verilmiştir. Buna göre ölüm kaygısı ölçeği puan ortalaması 69.97 ± 15.03 'tür. Belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeği puan ortalaması 41.95 ± 7.19 , İleriye yönelik kaygı alt boyut puan ortalaması 24.38 ± 3.64 , Engelleyici kaygı alt boyut puan ortalaması 17.56 ± 4.02 olarak saptanmıştır.

Tablo 2. Katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlük ve ölüm kaygısı puan ortalamaları

Ölçekler	Ort± SS	Min.	Maks.
Ölüm Kaygısı Ölçeği	69.97±15.03	20.0	100.0
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	41.95±7.19	21.0	56.0
İleriye Yönelik Kaygı Alt Boyutu	24.38±3.64	14.0	31.0
Engelleyici Kaygı Alt Boyutu	17.56±4.02	5.0	25.0

Katılımcıların demografik özelliklerine göre belirsizliğe tahammülsüzlük ve ölüm kaygısı puan ortalamaları arasındaki fark Tablo 3'te verilmiştir. Katılımcıların yaşı, cinsiyeti, mesleği, alkol kullanımı ve hastaneye yatış öyküsüne göre belirsizliğe tahammülsüzlük ve ölüm kaygısı puan ortalamaları arasında farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$). Katılımcıların medeni durumuna göre evli olanlar ile bekar olanlar arasında BTÖ İYK (MWU: 1237.50; $p=0.0007$) ve BTÖ Toplam puan (MWU: 1305.00;

$p=0.02$) ortalamaları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$). Evli olanların BTÖ İYK ve BTÖ Toplam puan ortalamaları bekar olanlardan daha yüksektir. Katılımcıların eğitim durumuna göre BTÖ İYK, BTÖ EK ve BTÖ Toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Eğitim düzeyi lisansüstü olanların ve okuryazar olmayanların BTÖ puan ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğu Tablo 3'de belirtilmiştir.

Tablo 3. Belirsizliğe Tahammülsüzlük ve Ölüm Kaygısı ölçeklerinin katılımcıların demografik özelliklere göre analizi

Özellikler		n	%	BTÖ Toplam Ort ± SS	BTÖ- İYK Ort ± SS	BTÖ- EK Ort ± SS	ÖK Toplam Ort ± SS
Medeni durum	Evli	71	59.2%	42.96 ± 6.77	25.03 ± 3.29	17.93 ± 3.94	71.03 ± 15.51
	Bekar	49	40.8%	40.49 ± 7.6	23.45 ± 3.95	17.04 ± 4.13	68.45 ± 14.33
	MWU Test			1305.00	1237.50	1460.50	1491.50
	P			0.02*	0.0007*	0.13	0.19
Eğitim durumu	Okuryazar değil ^a	4	3.3%	46.75 ± 2.22	26 ± 2.58	20.75 ± 1.71	72 ± 10
	İlkokul ^b	28	23.3%	42.39 ± 7.31	24.5 ± 3.54	17.89 ± 4.13	72.46 ± 13.75
	Ortaokul ^c	10	8.3%	40.4 ± 3.27	24.3 ± 2.41	16.1 ± 1.73	69 ± 10.56
	Lise ^d	31	25.8%	44.16 ± 5.86	25.55 ± 2.93	18.61 ± 3.35	72.58 ± 11.32
	Üniversite ^e	41	34.2%	39.1 ± 8.22	22.95 ± 4.22	16.15 ± 4.53	66.78 ± 18.03
	Lisansüstü ^f	6	5.0%	47.33 ± 4.37	26.67 ± 2.5	20.67 ± 2.73	67 ± 23.5
	KW Test			20.55	20.41	12.41	3.64
	P			0.001*	0.001*	0.03*	0.60
	a-c			0.019*	0.307	0.007*	
	a-e			0.016*	0.140	0.014*	
	b-c			0.075	0.537	0.023*	
	b-e			0.031*	0.630	0.034*	
c-d			0.014*	0.133	0.008*		
c-f			0.012*	0.133	0.004*		
d-e			0.001*	0.003*	0.007*		
e-f			0.007*	0.030*	0.008*		
Sigara kullanımı	Evet	62	51.7%	41.85 ± 7.59	24.32 ± 3.81	17.53 ± 4.31	67.87 ± 15.1
	Hayır	58	48.3%	42.05 ± 6.81	24.45 ± 3.49	17.6 ± 3.75	72.22 ± 14.76
	MWU Test			1760.00	1766.00	1752.00	1395.00
	P			0.84	0.87	0.81	0.034*
Günlük uyku saati	6 saat ve daha az	63	52.5%	43.11 ± 6.84	25.05 ± 3.37	18.06 ± 4	68.51 ± 15.98
	7 saat ve üstü	57	47.5%	40.67 ± 7.42	23.65 ± 3.82	17.02 ± 4.02	71.6 ± 13.88
	MWU Test			2.68	3.95	1.66	0.74
	P			0.10	0.047*	0.20	0.39

KW: Kruskal Wallis testi; MWU: Mann Whitney U testi; BTÖ- İYK: Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği- İleriye Yönelik Kaygı; BTÖ- EK: Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği- Engelleyici Kaygı; BTÖ- Toplam: Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği Toplam Puanı

Katılımcıların günlük uyku saatine göre BTÖ İYK puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır. Günlük uyku saati altı saat ve daha az olanların BTÖ İYK puan ortalaması yedi saat ve üzerinde olanlardan daha yüksek bulunmuştur (MWU=3.95 $p=0.047$). Katılımcıların sigara kullanım durumlarına göre ÖK puan ortalamaları arasında

istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenmiştir. Sigara kullanmayan katılımcıların ÖK puan ortalamaları sigara kullananlara göre daha yüksek saptanmıştır (MWU=1395.00 $p=0.034$).

Katılımcıların BTÖ- İYK ($r=0.515$; $p=0.000$), BTÖ- EK ($r=0.501$; $p=0.000$) ve BTÖ Toplam ($r=0.594$; $p=0.000$) puanları ile ölüm kaygısı puan ortalamaları arasında pozitif yönlü ve orta düzeyde anlamlı ilişki

saptanmıştır (Tablo 4). Bu sonuca göre ölüm kaygısı arttıkça belirsizliğe tahammülsüzlük de artmaktadır.

Tablo 4. Belirsizliğe tahammülsüzlük ve ölüm kaygısı puanları arasındaki ilişki

Ölçekler	*	BTÖ-İYK	BTÖ-EK	BTÖ-Toplam
Ölüm Kaygısı	R	0.515	0.501	0.594
Ölçeği	P	0.000	0.000	0.000

BTÖ- İYK: Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği- İleriye Yönelik Kaygı; BTÖ- EK: Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği- Engelleyici Kaygı; BTÖ-Toplam: Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği Toplam Puanı

Katılımcıların ölüm kaygısı düzeyi üzerinde,

Tablo 5. Belirsizliğe tahammülsüzlük alt boyutları ve hastaların demografik özelliklerinin ölüm kaygısına etkisi

Bağımlı Değişken: Ölüm Kaygısı Toplam							
R ² :	%60.3	Standartlaştırılmış Katsayı	Std. Hata	t testi	P	95.0% Güven Düzeyi	
F: 44,85; p: 0,000						Alt Bant	Üst Bant
Sabit Terim		-6.231	7.090	-0.879	0.381	-20.271	7.810
Sigara Kullanımı		0.123	1.499	2.104	0.037*	0.186	6.125
Günlük Uyku Saati		0.154	0.575	2.586	0.011*	0.348	2.625
Engelleyici Kaygı Düzeyi		0.243	0.273	2.850	0.005*	0.237	1.317
İleriye Yönelik Kaygı Düzeyi		0.570	0.307	6.613	0.000*	1.422	2.638

belirsizliğe tahammülsüzlük alt boyutları ve hastaların

TARTIŞMA

Bu araştırma Covid-19 tanısıyla izolasyon merkezine yatışı yapılan hastalarda belirsizliğe tahammülsüzlük ve ölüm kaygısı düzeylerinin belirlenmesi ve bu iki değişken arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Covid-19 sürecinde yapılan çalışmalarda bireylerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri çoğunlukla orta düzeyde bulunmuştur.¹⁸⁻²¹ Mevcut çalışma bulgularımız literatüre benzer şekilde Covid-19 tanısıyla hastaneye yatışı yapılan hastalarda belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin orta düzeyin bir miktar üzerindedir. Çalışmamızda bireylerin medeni durumlarına ve eğitim durumlarına göre belirsizliğe tahammülsüzlük puanları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Literatürde medeni durum²² ve eğitim durumu^{23,24} değişkenine göre belirsizliğe tahammülsüzlük açısından fark saptamamış olan çalışmalar bulunmakla birlikte çalışmamıza benzer şekilde evli bireylerde belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin daha yüksek olduğunu^{18,19,25} ve eğitim durumuna göre belirsizliğe tahammülsüzlüğün farklılaştığını bulan çalışma¹⁹ mevcuttur. Çalışmalardaki örneklem gruplarının farklı özelliklerinin bu sonuçların görülmesinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Çalışmamızda günlük uyku süresi altı saat ve daha az olanların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi daha yüksek olarak bulunmuştur. Literatürde uyku süresi ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak, çalışmamızın örneklem grubunu Covid-19 hastalarının oluşturduğu

demografik özellikleri açısından etkisi araştırılması kapsamında lineer regresyon analizi yapılmıştır. Lineer regresyon analizinde backward tahmin yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak modelin R² değeri 0.603 bulunmuş olup, modelde yer alan bağımsız değişkenler, ölüm kaygısı düzeyini 0.603 oranında açıklamaktadır. Katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi (BTÖ-EK t=2.850 p=0.05; BTÖ-İYK t=6.613 p= 0,000) ve günlük uyku saati (t=2.586 p=0.011) arttıkça ölüm kaygısı düzeyleri de artmaktadır. Sigara kullanmama durumunda ölüm kaygısının arttığı belirlenmiştir (t=2.104; p=0.037) (Tablo 5).

düşünüldüğünde kişilerin yaşadığı stres ve kaygı nedeniyle çeşitli uyku sorunları yaşıyor olabilecekleri düşünülmektedir.

Bu çalışmada hastaların ölüm kaygısı toplam puan ortalamaları 69.97±15.03 olarak belirlenmiştir. Şahin ve ark.²⁶ yaptıkları çalışmalarında katılımcıların ölüm kaygısı toplam puan ortalamalarını 59.15±14.94 olarak bulmuştur. Çevik ve ark.²⁷ çalışmalarında ise bireylerin ölüm kaygısı toplam puanlarını 54.27±11.30 olarak tespit etmiştir. Görpüz²⁸ Covid-19 döneminde KOAH (Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı) hastaları ile gerçekleştirdiği çalışmada bireylerin %36.1'inde yüksek düzeyde ölüm kaygısı olduğunu tespit etmiştir. Çalışmamızdaki örneklem grubunun ölüm kaygısı puanlarının literatüre benzer şekilde orta düzeyin üzerinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte mevcut çalışmadaki ölüm kaygısı puanlarının literatürden bir miktar yüksek olduğu da görülmektedir. Bu durumun örneklem grubunun yaşadığı hastalık süreci ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulgulardan biri de sigara kullanmayan bireylerin kullananlara göre ölüm kaygısı puanlarının daha yüksek olmasıdır. Bu sonuç ile ilgili literatürde net bilgiler bulunmamaktadır. Araştırmamızı destekler nitelikte Covid-19 döneminde KOAH hastalarıyla yapılan bir çalışmada hiç sigara kullanmayan bireylerin ölüm kaygısı düzeyleri daha yüksek bulunmakla birlikte,²⁸ bu sonucun birçok faktörün kümülatif etkisinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Ölüm kaygısını ele alan pek çok

farklı faktörü titizlikle inceleyen çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Mevcut çalışmada, katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlük seviyeleri ile ölüm kaygıları arasındaki ilişki incelenmiş olup, Covid-19 hastalarının belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arttıkça ölüm kaygılarının da arttığı görülmüştür. Bu sonuç şaşırtıcı değildir çünkü bir belirsizlik silsilesi olan Covid-19 süreci, çok bilinmeyenli bir denklem gibi etkisini göstermektedir. Durumun halen netlik kazanmamış olması; Covid-19 nedenli kayıpların yaşanıyor olması, belirsizliğin hakimiyetini sürdürmektedir. Belirsizliğin hakim olduğu yerde kaygı da artmaktadır.²⁹⁻³¹ Medyada günlük Covid-19 kaynaklı ölüm sayılarını takip etmek, önceleri tanımadığımız insanların ölüm haberlerini almak, zamanla çember daraldıkça akraba, arkadaşlar ve yakınımızdaki insanların ölüm haberlerini duymak bireylerin ölüm kaygısını artırdığı söylenebilir.

Covid-19 tanılı hastaların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri ve uyku süresi arttıkça ölüm kaygısı artmaktadır. Sigara kullanmama durumu da ölüm korkusunu artırmaktadır. Uyku ile ilgili değişiklikler hastaların yaşadığı stres ve kaygı durumu ile ilişki olabilir, bu durum bireylerde uykusuzluk, uykuya dalmada güçlük veya uyku süresinin artması şeklinde ortaya çıkabilir. Bu çalışmada uyku süresinin artması sonucunda ölüm kaygısını da arttığı saptanmıştır. Benzer şekilde stres ve kaygı düzeyi daha yüksek olan hastaların sigara kullanımını uygunsuz bir başa çıkma yöntemi olarak kullanmış olabilecekleri düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın en önemli sınırlılığı tek merkezde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Örneklem grubunun Covid-19 şiddetine yönelik bir değerlendirme yapılmamıştır ve ruhsal sorunların varlığı bir klinisyen değerlendirmesi içermemekte olup, katılımcıların öz değerlendirmesi esas alınmıştır. Araştırmaya dahil edilen bireyler belirtilen tarihlerde yatışı yapılan hastalardır. Dolayısıyla, Covid-19 pandemisine yönelik uzun dönem verileri içermemektedir.

SONUÇ

Covid-19 tanılı hastalarda belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ile ölüm kaygısı arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Hastaların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi arttıkça ölüm kaygısı da artmaktadır. Bununla birlikte, katılımcıların medeni durumu, eğitim durumu ve günlük uyku saatine göre belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin farklılık gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca, sigara kullanımına göre ölüm kaygısı düzeylerinin farklılaşmakta olduğu bulunmuştur.

Bu çalışmanın sonuçları doğrultusunda; ölüm korkusunu hafifletmek için pandemi sürecindeki

belirsizliklerin azaltılmasının önemli olduğunu söylemek mümkündür. Sağlık profesyonellerinin, pandemi yönetimine ilişkin kamuya açık alanlarda, belirsizliğin azaltılmasına yönelik müdahalelere öncelik vermeleri tavsiye edilebilir. Ayrıca Covid-19 nedeniyle hastanede yatan hastaların ölüm kaygısı yönünden değerlendirilmesi önerilmektedir. Uyku süresi ve sigara kullanımının belirsizliğe tahammülsüzlük ve ölüm kaygısı üzerindeki etkisini anlamak için daha detaylı ve örneklem sayısının daha fazla olduğu çok merkezli araştırmalar yapılması önerilmektedir.

Yazar Katkıları

Çalışma fikri/tasarımı: NEB, MT

Veri toplama: MT

Veri analizi ve yorumlama: NEB, MT

Literatür tarama: MT, NEB

Makalenin yazımı: MT, NEB

Eleştirel inceleme: NEB

Son onay ve sorumluluk: NEB

Çıkar çatışması: Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Finansal destek: Yazarlar finansal destek beyan etmemiştir.

KAYNAKLAR

1. Aysan AF, Balcı E, Karagöl ET, Kılıç E, Gültekin F, Şahin F, ve ark. Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu. Şeker M, Özer A, Tosun Z, Korkut C, Doğrul M, Ed. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, TÜBA Raporları No:34;2020.
2. Alpago H, Oduncu Alpago D. Korona virüs ve sosyoekonomik sonuçlar. *IBAD Sos Bilim Derg.* 2020;5(8):99-114.
3. Khan G, Sheek-Hussein M, Al Suwaidi A, Idris K, Abu-Zidan F. Novel coronavirus pandemic: A global health threat. *Turkish Journal of Emergency Medicine.* 2020;20(2):55-62.
4. Malay DS. COVID-19, pandemic, and social distancing. *J Foot Ankle Surg.* 2020;59(3):447-48. doi: 10.1053/j.jfas.2020.03.010
5. Shojaei SF, Masoumi R. The importance of mental health training for psychologists in COVID-19 outbreak. *Middle East Journal of Rehabilitation and Health Studies.* 2020;7(2):1-2.
6. Sarıçam H, Erguvan FM, Akın A, Akça MŞ. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12) Türkçe Formu: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Route Educational & Social Science Journal.* 2014;1(3):148-57.
7. Dugas MJ, Buhr K, Ladouceur R. The role of intolerance of uncertainty in etiology and maintenance. Heimberg RG, Turk CL, Mennin DS, ed. *Generalized Anxiety Disorder: Advances in Research and Practice.* New York: Guilford Press; 2004:142-63.
8. Öz F. Hastalık yaşantısında belirsizlik. *Türk Psikiyatri Dergisi.* 2001;12(1):61-68.
9. Freeston MH, Rhéaume J, Letarte H, Dugas MJ, Ladouceur R. Why do people worry? *Personality and*

- Individual Differences.* 1994;17(6):791802. doi:10.1016/0191-8869(94)90048-5
10. Kübler-Ross E. Ölüm ve Ölmek Üzerine. İstanbul: BZD Yayıncılık; 1997.
 11. Hick J. The changing sociology of death (Çev. Turan Koç). *Journal of Erciyes University Faculty of İlahiyat.* 1990;8(7):235-49.
 12. Hökelekli H. Death and post-death psychology. *Journal of Uludağ University Faculty of İlahiyat.* 1991;3(1):151-65.
 13. Kurçer MA, Erdoğan Z. Doktorlarda ve hemşirelerde ölüm kaygısı. Eti Aslan F, ed. Güncel Hemşirelik Çalışmaları. Adana: Akademisyen Kitabevi;2020:227-37.
 14. Menzies RE, Menzies RG. Death anxiety in the time of COVID-19: Theoretical explanations and clinical implications. *The Cognitive Behaviour Therapist.* 2020;13(19):1-11.
 15. Thorson JA, Powell FCA. Revised Death Anxiety Scale. *Death Studies.* 1992;16(6):507-21.
 16. Karaca F, Yıldız M. Thorson-Powell Ölüm Kaygısı Ölçeği'nin Türkçe çevirisinin normal popülasyonda geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Tabula Rasa.* 2001; 1(1):43-55.
 17. Carleton RN, Norton MAPJ, Asmundson GJG. Fearing the unknown: A Short Version of the Intolerance of Uncertainty Scale. *Journal of Anxiety Disorders.* 2007; 21(1):105-17. doi:10.1016/j.janxdis.2006.03.014
 18. Gündük Ö, Vural A. Covid-19 küresel salgınında sağlık çalışanlarının belirsizliğe tahammülsüzlüğünün değerlendirilmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi.* 2021;24(1):139-50.
 19. Tural E, Varol M. Bireylerin psikolojik sağlamlık ve covid-19 korkularının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of International Social Research.* 2020;13(74):318-25.
 20. Aydın A, Özcan BE. Covid-19 pandemi sürecinde sağlık çalışanlarında belirsizliğe tahammülsüzlük, ruminatif düşünme biçimi ve psikolojik sağlamlık düzeyleri. *Cukurova Medical Journal.* 2021;46(3): 1191-200.
 21. Duman N. Üniversite öğrencilerinde COVID-19 korkusu ve belirsizliğe tahammülsüzlük. *The Journal of Social Science.* 2020;4(8):426-37.
 22. Gündük Ö, Gündük Ö, Vural A. COVID-19 küresel salgınında sağlık çalışanlarının belirsizliğe tahammülsüzlüğünün değerlendirilmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi.* 2021;24(1):139-50.
 23. Uzun K, Karataş Z. Belirsizliğe tahammülsüzlüğün yordayıcısı olarak endişe ile ilgili olumlu ve olumsuz inançlar. *Kastamonu Eğitim Dergisi.* 2018;26(4):1267-76.
 24. Parmaksız İ. Erişkin dönemde belirsizliğe tahammülsüzlük üzerinde otomatik düşünceler ve stresle başa çıkma mekanizmalarının etkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar.* 2021;13(Ek 1):1-11.
 25. Gümüş K, Sezgin S. Multiple skleroz hastalarında belirsizliğe tahammülsüzlüğün intihar düşüncesine etkisi. *Journal of International Social Research.* 2016;9(47):475-86.
 26. Şahin M, Demirkıran F, Adana F. Hemşirelik öğrencilerinde ölüm kaygısı, ölmekte olan bireye bakım verme isteği ve etkileyen faktörler. *Journal of Psychiatric Nursing.* 2016;7(3):135-41.
 27. Yılmaz E, Vermişli S. Yoğun bakımda çalışan hemşirelerin ölümüne ve ölmekte olan bireye bakım vermeye ilişkin tutumları. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi.* 2015;2(2):41-46.
 28. Bakan G. Covid-19 Pandemi Sürecinde Koah Olan Bireylerin Yaşam Deneyimleri:Nitel Bir Çalışma. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi.* 2021;3(3):189-99.
 29. Robinson E, Sutin,AR, Daly M, Jones A. A systematic review and meta-analysis of longitudinal cohort studies comparing mental health before versus during the COVID-19 pandemic in 2020. *Journal of Affective Disorders.* 2022;296:567-76. doi: 10.1016/j.jad.2021.09.098
 30. Lowe J, Harris LM. A comparison of death anxiety, intolerance of uncertainty and self-esteem as predictors of social anxiety symptoms. *Behavior Change.* 2019;36:165-79. doi: 10.1017/bec.2019.11
 31. Bulut MB. Relationship between COVID-19 anxiety and fear of death: the mediating role of intolerance of uncertainty among a Turkish sample. *Current Psychology.* 2022;41(12):1-10. doi: 10.1007/s12144-022-03281-x